

FIONA FORTUIN

NIE MOE DE

Leven zonder kinderen
in een wereld vol verwachtingen

ten have

Had jij je nou al voorgesteld?

Over de stilte die volgt als je
niet in het plaatje past

De basisregistratie van mijn leven bestaat vooral uit ‘geens’. Ik heb geen kinderen, geen samenlevingscontract, geen vaste partner. Daar heb ik soms wel, maar toch vaker geen moeite mee gehad. Zo kan ik me niet herinneren dat ik hevig verlangde naar het leven waar mensen in datingprogramma’s (overigens mijn favoriete tv-genre) naar hunkeren en dat zich in vaste stadia zou moeten voltrekken – van kind naar student of werkende, naar liefdespartner, naar ouder van kinderen, grootouder van nieuwe kleine kinderen, en dan naar de dood.

Op mijn zeventiende ging ik het huis uit. Lijkt moedig, was het niet. Ik kom uit de polder, ik liet niet veel meer achter dan lange stroken leegte. Ik wilde naar een plek waar meer mensen woonden en concerten waren. Ik wilde zien en doen, en wijs proberen te worden binnen de grenzen van mijn kunnen. Het werd eerst Tilburg, om erin te komen en te studeren,

daarna Utrecht, en uiteindelijk Rotterdam. Door de jaren heen gingen mensen om me heen samenwonen, zich als partners registreren, trouwen en nog iets later kregen ze kinderen. Ik voelde dan weleens een kleine teleurstelling, zeker bij goede vrienden. Teleurstelling omdat ik dacht dat zij, mijn vrienden, anders waren dan de rest en ook voor het alternatieve pad kozen waarop ik me begaf: een leven van vriendschappen, kennissen, losse contacten, korte en langere periodes van daten of juist niet, en eenmaal van een liefdespartner die voor langere tijd bij me introk. Toen het uitging werden we goede vrienden. Ik zocht naar mijn persoonlijke vorm van leven, naar mijn eigen drijfveren en overtuigingen, en probeerde om te gaan met de twijfels en onzekerheden die daarbij hoorden.

Maar zo tegen mijn veertigste kreeg ik last van kwalen die nieuw voor me waren. Ik zocht op Google wat het kon zijn, maar vond niks. Ik vond mijn verschijnselen ook niet terug in versies van de DSM-lijst, merkwaardig. Waar ik last van had? Dat ik mezelf steeds vaker in de niet-vorm over mijzelf hoorde vertellen. Alsof ik niks was. Ik weet niet wanneer dat precies was begonnen, het moet er ergens tussen mijn zesendertigste en veertigste in zijn geslopen. Ik was blijkbaar op een leeftijd gekomen waarop je even bij elkaar checkt of alles wel gaat zoals de bedoeling is. Of je nog wel lekker op die One-Single-Storyline zit. Bij een borrel, op een verjaardag met oude bekenden, of bij aanvang van een nieuwe opleiding werd de checklist erbij gepakt: Relatie? Nee? Kinderen? Nee,

ook niet? Opvallend vaak gebeurde het ook op het werk. Of ik nu met een hip, eigentijds Amsterdams reclamebureau aan tafel zat, of met een IT-specialist uit Purmerend – bij de kennismaking moest ik aanhoren hoe hun leven ervoor stond en de opsomming was bijna altijd hetzelfde: getrouwd ☒ woonachtig in een prachtig huis in Amsterdam-Noord (of Purmerend) ☒ twee kinderen ☒. Ik beloofde mezelf regelmatig dat ik me gewoon op mijn eigen manier zou voorstellen – ik pottenbak graag en mijn huis is in pastelkleuren – maar dat voelde te recalcitrant. Uiteindelijk hield ik me altijd stil als ik aan de beurt was om me voor te stellen. Ik vertelde niet meer dan mijn naam, terwijl ik vanbinnen kookte, want wat maakt het in godsnaam uit dat je in Purmerend woont en twee kinderen hebt? Vertel me gewoon wat er in je IT-pakket zit.

In mijn persoonlijke omgeving begonnen de vragen ook te veranderen. De vraag wat ik ging doen in het weekend, werd ingeruild voor een bemoedigende opmerking als ‘Ik ken mensen die zelfs nog op late leeftijd zijn getrouwd’, of een vraag als: ‘Hoe komt het toch dat je geen relatie hebt? Je bent zo leuk.’ En de vraag, zo viel me op, die me het allermeeest stoorde was de klassieker: ‘Heb je kinderen?’

De moeder aller vragen

In haar essay *The Mother of All Questions* noemt Rebecca Solnit de heb-je-kinderen-vraag onfatsoenlijk, het is er volgens haar een die eigenlijk niet gesteld zou mogen worden. Er valt van alles aan iemand te vragen, maar om deze vraag kan geen vrouw heen. Terwijl degene die hem stelt, vaak niet eens echt nieuwsgierig naar het antwoord is. Het is een gesloten vraag die een aanname in zich draagt, namelijk dat er maar één juiste manier bestaat om vrouw te zijn en dat is door het hebben van kinderen.

Ik heb mezelf nooit echt als moeder gezien. Ik herinner me een opmerking van Yuval Noah Harari in het VPRO-programma *Wintergasten*. Hij zei iets in de trant van: als ik niet van het bestaan van voortplanting had geweten, was ik er zelf nooit op gekomen. Ik zie presentator Janine Abbring (nooit kinderen gewild) knikken en glimlachen, als blijk van herkenning. Ik deed hetzelfde op de bank voor de tv.

In mijn kinderslaapkamer zat de pop, gekregen van mijn oma, in haar rieten stoeltje naast de deur, wachtend op gezelschap, terwijl ik in de lang uitgerekte tuin van het bejaardentehuis oorlogje speelde en weigerde verpleegster te zijn om het simpele gegeven ‘dat ik nu eenmaal een meisje’ was. De rol en de verwachtingen van het geijkte meisje – zorgzaam zijn terwijl de jongens lekker ravotten – stonden mij niet aan, en haast om verkering te krijgen had ik evenmin. Ik was zenuwachtig en trots toen ik als twintiger voor een

onderzoek naar single-schap bij single-activist Lenie de Zwaan thuis mocht komen, de plek van waaruit zij haar kenniscentrum Cisa runde voor de emancipatie van alleenstaanden. Een vrouw alleen. Ik vond haar vet en inspirerend.

In dat opzicht veranderde er met de jaren weinig. Natuurlijk kon ik me weleens alleen voelen, vaak genoeg op vrijdagavond, als ik in mijn eentje op de bank naar TLC's *90 Day Fiancé* keek, terwijl de rest van de wereld zich tot laat in de nacht in de cafés begaf. Dan kastijdde ik me met donkere gedachten dat niemand om me gaf, om de ochtend erna weer fris op te staan voor de eerste sportles om 8 uur. Weg waren de sombere gedachten.

En toen kwam corona

Over het algemeen voelde het dus goed, dat single-leven zonder kinderen. Die gekke gewoontes, de vragen die we elkaar stelden en de opmerkingen die we naar elkaar maakten, ze deden me niet zoveel. Dacht ik, want op een gegeven moment begon het toch te knagen. Ik begon me anders te voelen, op een vreemde manier onbestemd. Ik bewoog me richting mijn veertigste levensjaar in de periode van de coronacrisis, waarin scholen en kantoren sloten, de ziekenhuizen volstroonden met patiënten, en de avondklok inging. Veel mensen hadden het zwaar. Ik las over ze in tal van artikelen en interviews, en hoorde of zag ze op radio

en tv: de naar adem happende thuiswerkende gezinnen met hun thuiszittende kinderen, de naar schermen starende jongeren zonder toekomstperspectief, de oudere mensen en verpleeghuisbewoners die vanaf een hoogwerker een fijne zondag kregen toegewenst. De persconferenties gingen vooral over hen. De regering sprak ze bemoedigend toe dat ze vol moesten zien te houden. Dat ze werden gezien en gehoord. En natuurlijk was er applaus voor de zorgmedewerkers, een luid applaus, dat overigens even snel weer wegstierf in een pijnlijke stilte.

Vrienden met kinderen trokken zich terug achter hun voordeur. Ze konden niet anders, het gezin slokte alle tijd op. Ook vrienden met een relatie trokken meer naar elkaar toe. Ieders wereld werd kleiner, het leven speelde zich binnenshuis af. Achter mijn voordeur was niks. Natuurlijk, ik had internet, werk dat online doorging, er waren boeken, ik had televisie, een bed en bank. Maar geen relationeel leven. Mijn leven – zo besepte ik door corona ineens – maakte deel uit van een netwerk dat zich *buiten* mijn huis afspeelde. Een netwerk waar ik wel deel van uitmaakte, maar dat niet van mij is, en dat broos bleek. Het kantoor, de sportschool, mijn pottenbakklas, de gevangenis waar ik vrijwilligerswerk deed, de cafés, restaurants, filmhuizen, theaters, concertzalen, musea – die hele infrastructuur werd door corona volledig lamgelegd. Ik kon aanbellen bij de stelletjes en de gezinnen, dan werd er opengedaan. Maar andersom gebeurde het weinig. Alsof ik werd vergeten. Door de regering, de

maatschappij en mijn vrienden (behalve de singles dan). Er sloop een gevoel van eenzaamheid in mijn leven: eenzaam als ik alleen thuis of met anderen was, of huilend op de fiets zat na een bezoek aan vrienden. Mijn brein bleef hangen bij de gedachte dat mijn leven er niet toe deed.

Twijfels kregen de overhand. Het voelde alsof ik de verkeerde keuzes in mijn leven had gemaakt, alsof ik daar nooit echt goed bij stil had gestaan. Mijn toekomst zag er ineens alleen en verlaten uit. Ik greep wat vaker – niet heel verrassend – naar een fles wijn, en ook een keer naar een vruchtbaarheidstest, wat wél verrassend was. Ik begon me steeds meer bezig te houden met de mogelijkheden om toch een kind te krijgen. Ik keek rond op de website van Meerdangewenst, de belangenbehartiger van regenbooggezinnen, waar ook oproepjes van wensouders worden geplaatst, en ik vroeg zelfs een goede vriend om zaad. Waar kwam die kinderwens ineens vandaan? Had ik mijn verlangens al die tijd weggestopt of was er iets anders aan de hand? Waar kwam dat gevoel van eenzaamheid vandaan? Hoe kon het dat ik me plotseling zo buitengesloten voelde?

De stilte die volgt wanneer je afwijkt

Bij een eerste kennismaking spiegelen we onszelf aan het traditionele idee van wat een geslaagd leven zou moeten zijn. Wie je bent, hoe je jezelf omschrijft,

gaat in zo'n geval vaak over wat je hebt en wat als maatstaf van succes wordt beschouwd: je hebt een partner, kinderen en woont met ze samen. Het gezin als bewijs dat je het goed voor elkaar hebt.

Bij een eerste kennismaking ben ik vaak niet meer dan mijn naam. Want wie ben ik als ik mezelf voor-namelijk binnen de lijntjes van dit traditionele plaatje zou moeten omschrijven? Dan blijft er bar weinig over. Ik ben dan vooral heel veel niet.

Hetzelfde afvinklijstje wordt er ook vaak bij gepakt wanneer je gevraagd wordt of je gelukkig bent. We streven ons rot naar een gelukkig leven, en we zijn het nog ook. Volgens het CBS omschrijft 1 op de 5 Nederlanders zich als *heel gelukkig*. Maar wie zijn die 'heel gelukkige' mensen? Uit onderzoek blijkt dat dit vaak getrouwde, werkende mensen zijn. Het hebben van een partner, kinderen en materiële zekerheid lijkt haast vanzelfsprekend gelijk te staan aan geluk. Het zijn ideeën die diep geworteld zijn in onze cultuur. Geluk, zo lijkt het, omschrijven we aan de hand van wat we hebben, van wat we bezitten. Een huis, een partner, kinderen, een baan, een auto voor de deur, spaargeld op de bank. Wie dat allemaal heeft, móét wel gelukkig zijn, toch?

De manier waarop we geneigd zijn ons leven te omschrijven – lineair aan de hand van wat tastbaar is, wat van jou is –, en geluk als een product dat je kunt aanschaffen, veroorzaakt stilte, schaamte en leegte wanneer dat ontbreekt. Een gesprek op Radio 1 met een vrouw die geen kinderen kon krijgen, is me al-

tijd bijgebleven. Ze vertelde: ‘Het is heel zwaar om iedereen door te zien gaan met leven. Zij krijgen kinderen. Het voelt alsof wij stilstaan.’ Die woorden raakten me, omdat ik erin hoorde hoeveel pijn het doet wanneer je leven niet overeenkomt met het uitgestippelde script dat we met zijn allen als hét leven zijn gaan beschouwen.

Onze omgang met elkaar, de manier waarop we onszelf introduceren in een voorstelronde of de vragen die we elkaar stellen bij een ontmoeting, lijkt op het eerste gezicht misschien open en onschuldig, maar er zit een duidelijke vooronderstelling in, namelijk dat we allemaal hetzelfde levensverhaal hebben. Een verhaal van geboren worden, een gezin vormen met kinderen en kleinkinderen, en tot slot de dood. Een gelukkig leven is een leven dat past in het sjabloon dat zich vertaalt in tastbaar bezit en heldere mijlpalen, zo wordt ons al van jongs af aan ingeprent. Het gezin mag inmiddels falen of uit elkaar vallen, het vormt nog altijd het fundament voor onze media, politiek en sociale structuren. En zelf zitten we ook behoorlijk vast in deze taal van verwachtingen. Een makelaar, tegenover mij aan de keukentafel, begint over mijn *wooncarrière*. Ik had een afspraak gemaakt omdat ik een groeiende wens heb anders te gaan wonen. Zelfs nadat ik hem heb uitgelegd dat ik misschien wel kleiner wil gaan wonen – want geen kinderen en geen partner – en meer in gemeenschapsvorm, lijkt niet tot hem door te dringen dat er iemand met afwijkende behoeften tegenover hem zit. Hij meet nog even alles op, zegt

nog iets over hoe vaak mensen in hun *wooncarrière* verhuizen, stappen maken, en complimenteert me dan: ‘Echt een mooi huis voor starters!’ Hij laat me, weer alleen in huis, met vragen achter: naar wat voor huis verwacht hij dat ik op zoek ga? Een eengezinswoning?

Na de heftigste covidgolven werd het oude leventje grotendeels weer opgepakt. Na alle beloftes voor een beter, duurzamer leven – want als corona ons iets had doen inzien dan was het wel dat het zo niet langer kon –, stapten we terug in onze auto en het vliegtuig. We durfden weer te kopen (ik bedoel: spullen, materialen, gewoon, leuke dingen voor de heb). De welvaartcijfers stegen weer, we hadden het gered.

Zelf was ik er nog niet helemaal uit. Ik moest iets met dat gevoel van eenzaamheid, en ook die plotse-linge kinderdrang zat me dwars. Voordat ik de babymaakindustrie grof geld zou toewerpen, wilde ik erachter komen of die kindervens wel echt van mij was. Hoeveel van hoe ik me voel is nou echt persoonlijk? Hoe groot is het aandeel van de maatschappij en politiek?

Wat als je een vrouw zonder kinderen bent in een samenleving die moederschap nog steeds als vanzelfsprekend beschouwt? Als 'anders' leven al snel voelt als 'onvolledig' – en je je daar zelfs schuldig over gaat voelen?

Geïnspireerd door denkers als Simone de Beauvoir, Sara Ahmed en Rebecca Solnit onderzoekt Fiona Fortuin in *Niet moeder* de diepge wortelde idealen rond moederschap, vrouwelijkheid en geluk. Ze confronteert ons met de stilte rondom het niet-moederschap en maakt bovenal ruimte – ruimte voor verhalen die zelden worden gehoord: van vrouwen die bewust of onbewust geen kinderen hebben, en van iedereen die zich niet herkent in het dominante, traditionele plaatje.

'Hef de stilte op, houd je niet langer koest, laat je kennen door de ander – dat is de boodschap van deze kleine, mooie queeste.'

– José Rozenbroek,
hoofdredacteur *Margriet*

'Herkenbaar, troostrijk en inspirerend. Een feministische must-read voor iedereen (ook voor niet niet-moeders)!'

– MEROL, artiest

Fiona Fortuin woont in Rotterdam, is schrijver, celebrant en hoofd van de dienst Sprekers bij uitvaarten van het Humanistisch Verbond, waar ze jarenlang hoofd communicatie was. Daarvoor werkte ze voor VICE Media.

